

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Українсько-Азербайджанський Інститут
соціальних наук і самоврядування ім. Г. А. Алієва

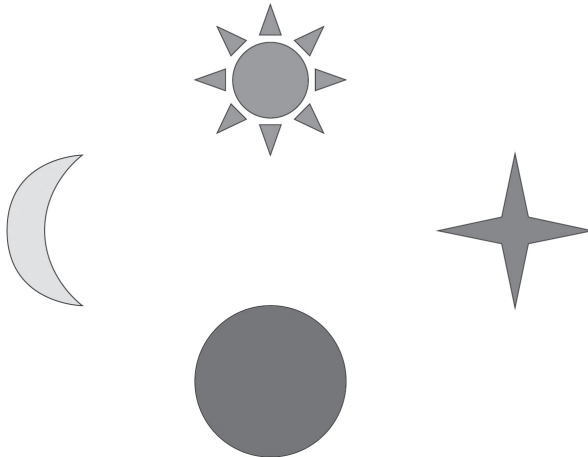
МАУП

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНОЗНАВСТВА

Україна в контексті світової цивілізації: традиції і сучасність

Випуск 2

*Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
на базі кафедри українознавства,
м. Київ, МАУП, 29 листопада 2012 р.*

Київ
ДП "Видавничий дім "Персонал"
2013

Редакційна колегія:

Головатий М. Ф. — д-р політ. наук, проф.

Бідзюра І. П. — директор УАІСНС, д-р політ. наук, проф.

Шилов Ю. О. — зав. каф. українознавства, академік МКА, канд. іст. наук, проф.

Соколовська К. М. — канд. іст. наук

Видання здійснене в рамках проекту “Наукові праці МАУП”

Актуальні проблеми українознавства: [звед. зб. матер. наук.-практ. конф.]. — К.: ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2013. — 188 с.

Розкриваються історичні, теоретичні та методологічні аспекти українознавчої дисципліни не тільки як складової духовності українства, а й як феноменального явища світової цивілізації.

Проаналізовано роль і місце науки українознавства у розбудові демократичного суспільства суверенної європейської держави України.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів.

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2013

© ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2013

ЗМІСТ

С. О. Воронов

Культурні регулятори економічного розвитку підприємства 6

Г. А. Гайдукевич

Нейтральная Украина и черноморский регион..... 11

В. Ю. Горанін

Сучасний погляд на традиційний світогляд і вірування на теренах України 19

А. А. Гоцалюк

Гуманізація освіти на засадах історико-культурологічних дисциплін..... 29

О. С. Грецький

Громадянськість: етнокультурний вимір..... 34

О. І. Дікареєв

Цивілізаційний вимір міжнародних відносин України з Китаєм 39

І. В. Калько

Особливості гендерного літературознавства в Україні 48

А. В. Кальянов

Культурологічні чинники професійно-особистісного становлення майбутніх фахівців 53

О. М. Кирилова

Виховний потенціал роману Ліни Костенко “Записки українського самашедшого” 59

О. М. Кирилова

Формування духовності особистості у листах Василя Стуса до сина 64

П. М. Лісовський

Проблема етнічності українства в європейську співдружність як простір громадянської суб’єктності (соціально-філософський конструктивізм мудрості)..... 68

П. В. Несторенко

Нагородна система України як продовження традицій світової цивілізації..... 75

О. Б. Применко

Комплекс меншовартості в українському менталітеті як результат “боротьби двох культур” — української і російської — у часи комуністичного режиму 80

С. В. Прищенко

Естетичні проблеми рекламної графіки як відображення соціокультурної сфери суспільства... 89

Є. А. Антонович,

С. В. Прищенко

Концепція інтегрованої навчальної дисципліни “дизайн реклами” 96

С. В. Прищенко,

Т. В. Сенчук

Витоки дизайну в контексті культури..... 102

В. С. Рижиков

Підготовка кваліфікованих юристів на засадах чинного законодавства..... 111

Л. Є. Калашнікова,

Є. В. Рильцев,

Х. Є. Лисак

Майбутнє програмується історією 116

М. В. Сколуб

Адміністративно-судовий устрій Бессарабської області у 1812–1856 рр...... 124

К. М. Соколовська

Українська національна символіка (історико-культурологічний аспект)..... 134

ГУМАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Актуальні проблеми українознавства, с. 29–33

У сьогоденні нашого народу в умовах поширення масової культури все більш актуальним стає інтерес до українських традицій з метою збереження духовних цінностей нашого народу.

Шляхи розвитку гуманізму в етнокультурі українського народу та гуманізація освіти на засадах історико-культурологічних дисциплін — це ті нагальні питання, які ми розглядатимемо.

На початку ХХІ ст. в українському суспільстві розпочинається період усвідомлення нових духовних цінностей, відбувається неабиякий розмах української науки, інтелігенція переживає зміну поколінь, виникають нові напрями в усіх сферах мистецтв.

Явища, які відбуваються в умовах індустріального суспільства, безумовно, збільшують необхідність людини активізувати свою діяльність для досягнення якомога вищого рівня життя. Соціальний розвиток зумовлює необхідність засвоєння людиною духовних цінностей на основі толерантності та взаєморозуміння. Людина зацікавлена у технічному прогресі, а митець — у творчості, де стверджується його осо-

бистість та індивідуальність. Життя людини залежить від рівня культури людства. Духовні та матеріальні блага людина створює завдяки власним зусиллям: “Особливим призначенням таким, яке... приводить людину в сумнів, чи зможе вона досягнути цього призначення чи ні, — людина має лише як істота моральна, тобто соціальна... Той, хто сам не призначує себе до чогось, той і не має призначення до чого-небудь” [1].

Духовні потреби людини до краси, неповторності природи, любові, гуманізму, творчості поступово домінують над соціальними. Адже з розвитком культури людства змінюються ідеали та зміст людського буття.

Нині однією з центральних проблем духовності українського народу є співвідношення людини в оточенні технічного прогресу та загального рівня зниження культури.

Наприкінці ХХ ст. в українській культурі набула поширення тенденція нової концепції людини та світу, пов’язана із самосвідомістю особистості щодо світу людей та природи. Нова концепція передбачає гуманістичний початок визначальним, більш значущим, ніж соціальний. Сутність гуманізму полягає в утвер-

дженні цінності людської особистості та загальнолюдських ідеалів, праві людини на щастя та самовизначення.

Своїм корінням гуманізм сягає епохи відродження. Сформувавшись як масовий рух та набувши потужності, ця течія згодом стала втіленням прогресивних сил людства та основою відносин між народами. Намагаючись виявити та зберегти своє буття, людина змушена, в ім'я збереження власної духовності, звертатись до гуманістичних знань та цінностей.

До недавніх часів українська наука та освіта інтерпретувалися в інтересах сусідніх держав. Наслідками фальсифікації історії та культури українського народу стало створення образу України як території, яка не мала власної державності. Час демократизації відкрив правду про минуле українського народу та дав можливість розв'язати проблеми подальшого духовного розвитку науки та освіти. Не випадково на сьогодні особливої ваги набули праці Д. Антоновича, Л. Білецького, М. Вознюка, М. Грушевського, в яких розглядаються проблеми духовності, гуманізму, національної самосвідомості українського народу. Особливої уваги потребує той факт, що, незважаючи на драматизм життєвих ситуацій, український народ зберіг свою одноманітність та світорозуміння. Якщо ж взяти до уваги багаторічний фактор розмивання культурно-ідеологічних систем, то нашому народу вдалось відстояти гуманістичне ціле українського етносу. Гуманістично-духовні принципи українства були сформовані за часів Київської Русі, козацтва, Геть-

маната. Завдяки Тарасу Шевченку, в його звертанні “До мертвих і живих, і ненароджених земляків” були піднесені ідеали єдності, віри, свободи українського народу. Виховання молоді на ідеях гуманізму є найважливішою передумовою духовності українського народу, його добробуту та потужним чинником розвитку сучасної української культури.

В українському фольклорі, філософії, історичній науці можна простежити мотиви гуманізму, адже ці ідеали відображають умови збереження людства та принципи загальнолюдського прогресу. Водночас треба відзначити, що хід прогресу іноді супроводжується відхиленням від гуманістичних ідеалів. В жодному разі наука не повинна використовувати антигуманні цілі, адже збагачення людини знаннями містить у собі невичерпне гуманістичне джерело.

У другій половині XVI ст. український гуманізм став зброєю, яка врятувала український етнос у його боротьбі за існування в період переходу до козацької доби. Український гуманізм тісно пов'язаний з традиціями грецького православ'я. Треба відмітити, що в вітчизняній науковій літературі розвиток українського гуманізму досліджений недостатньо. Першими українськими гуманістами були друкарі книжок та меценати, які впродовж життя вели боротьбу за українську національність. Вчені пов'язують виникнення українського друкарства з ім'ям Івана Федорова. На “руську мову” переклад Євангеліє Василь Тяпинський: “Не влох, не німець, не доктор, і ніякий поставлений межі попи, а русин своей Руси услугующий” [2].

Один з перших українських гуманістів, ентузіастів — В. Тяпинський намагався підняти рівень освіти свого народу.

У 1568 р. у Заблуднові Григорій Хоткевич видає “Євангеліє учительне”, де “з Божією помістю о інших книгах, церквам божіим потребних, промишляти буду і накладу моего на то наложити не жалуючи, вскорі їх друкувати дам”.

Найвідомішим осередком гуманізму в українських землях було місто Острог, де меценат Василь Костянтинович Острожський влаштував власну друкарню, школу та зібрав гурток гуманістів.

На початку XVII ст. у Львові члени братства Ю. Рогатинець, К. Транквіліон організовують гурток гуманістів. Завдяки старанням львівського єпископа Гедєона Балабана, у 1576 р. розпочинає свою діяльність братство, де працює відомий гуманіст Памва Беринда. Львівські гуманісти велику увагу приділяли освіті, вихованню молоді, друкуванню підручників та богослужбових книг.

У першій половині XVII ст. ідеї гуманізму набули поширення у Києві. Організатором нового гуманістичного центру став архімандрит Печерської лаври Єлісей Плетенецький. За часи життя архімандрита Петра Могили лаврська друкарня видає розкішні “Тріодь постну” (1627) та “Тріодь цвітну” (1631).

На початку XXI ст. гуманізм утворюється в умовах багатомасштабних перетворень у житті наших сучасників, небувалих успіхів науки і техніки, позитивних змін у культурі. Педагогічна наука намагається комплексно підійти до розуміння

проблем виховання студентів у дусі сучасних моральних ідеалів. Нині в усі сфери життя увійшла масова культура. Комерціалізація суспільних відносин у поєднанні з масовими комунікаціями призвели до утворення масової культури.

Багатогранність соціальних відносин у буржуазному світі та конвеєрне виробництво переносить у культуру фінансово-індустріальний підхід. Споживачами комерційних творів стають мільйони людей: телеглядачі, уболівальники футболу. Наслідками масової культури є формування нового “класу”, здатного популяризувати цю продукцію. Таким чином, стрижнем життя індустріального суспільства є формування особистості, яка дуже легко піддається пасивному впливу засобів інформації.

У сучасному суспільстві для подальшого поступу усіх сфер культури дуже важливо зрозуміти розвиток гуманізму, його взаємозв'язок в етнічній культурі.

В умовах незалежної України відбувається повернення до кращих традицій виховання молоді в умовах поширення “масової культури” та глобалізації культури.

Період XX — початок XXI ст. характеризується поступовим зростанням наукових інтересів до витоків гуманізму в регіональних проявах, однак він уповільнений через економічні фактори. В умовах прискореної урбанізації та поширення “масової культури” все більш актуальним стає інтерес до витоків і розвитку українських традицій та звичаїв. Адже календарна обрядовість відображає етнічне, соціальне, історико-

культурне життя людей. Гуманістична ідея є домінуючою у вихованні сучасної молоді.

На сучасному етапі Україна, опинившись у кризовій ситуації, долає негативні тенденції соціально-економічного та духовного розвитку, які заважають інтегруванню в європейську спільноту: “Поглибився інтерес до джерел історії та культури України, до проблеми самовизначення людини в культурі” [3].

Нині на порозі великих зрушень, враховуючи багатолітній досвід розвитку нашої держави, українська культура має знайти сили залишитись яскравим вогником загальнолюдської цивілізації: “24 серпня 1991 року Україна раптово перемістилася з Азії в Європу, хоч Європа вважається світовою модницею, все ж вона оцінюватиме нас за нашим розумом. Що ми бідні — всі бачать, що ми потенційно багаті — теж усі знають, але шануватимуть нас європейські народи не за наші скарги на злидні, не за наш традиційний український мазохізм і навіть не за матеріальний достаток, що є річчю набутою, а передусім за рівень просвіченості наших громадян” [4].

Справді, тепер можна сказати, що в період “постіндустріалізму” в суспільному бутті проблема гуманізації освіти набуває глобального масштабу. Криза цивілізації і культур призводить до глобальної кризи освіти та зниження соціальної активності особи в інтелектуальній сфері. Очевидно, що “поки не буде здійснено перелом у розвитку соціальних відносин, не буде перелому ні в економіці, ні в політиці, ні в мисленні людини. Пріоритетність та гармонійність розвитку

соціальних і, певна річ, усього комплексу суспільних відносин у цілому — головна передумова та фактор раціонального оновлення суспільства та всіх його соціальних суб’єктів, у тому числі й особистість” [5].

Аналіз сучасного розвитку культури та освіти свідчить, що доцільною насамперед має бути переорієнтація культурних змін, які б підпорядковувались духовному світу людини (суб’єкта культури), а не засобам суспільної диктатури.

На початку XXI ст. у світовому масштабі намітилися процеси усвідомлення своєї етнічної ідентичності. Одним із підходів до вивчення етнічних спільностей “як соціальних конструкцій, що виникають та існують в результаті цілеспрямованих зусиль політиків і творчої інтелігенції для досягнення колективних цілей є насамперед забезпечення соціального комфорту в межах культурно-однорідних співтовариств” [6].

Нині технічний прогрес впливає на характер економічних, політичних та культурних процесів, взаємопов’язаних між собою. “...у новому світі доброзичливість тих, чия релігія вимагає захисту, буде не просто моральним обов’язком, а обов’язковою умовою для виживання. Людське тіло не може довго жити, якщо руки перебувають у конфлікті з ногами, а шлунок ворогує з печінкою. У цілому людське суспільство набуває ознак єдиного людського організму, і якщо ми будемо існувати й надалі, то повинні знайти почуття, звернені до підвищення благополуччя всіх, при цьому прагнення до індивідуального благополуччя має бути спрямоване

на весь організм, а не на окремі його частини” [7].

Однією з найглибших сучасних проблем є перехід від співіснування держав до культурного інтеріснування. Чинник унікального простору визначає загальну історичну долю народів, які формуються у співдружність етносів та їх культур.

Отже, ця теорія знайшла своє висвітлення у працях А. Тойнбі, П. Сорокіна і Л. Гумільова. Виходячи з такого погляду на проблему, можна припустити, що в ХХІ ст. результатом співіснування суперкультур буде нове співвідношення сил, геополітична, економічна, цивілізаційна картина світу. “Досвід історичного прогнозування свідчить про те, що майбутнє важко передбачити в усіх деталях і проявах. Можливо лише говорити про більш чи менш імовірний сценарій розвитку історії. Нині можна зафіксувати як історичний факт початок глибинних перетворень сучасної цивілізації” [8].

Література

1. *Фейербах Л.* Избранные философские произведения: В 2 т. — М., 1995. — С. 343.
2. *Антонович Д.* Українська культура. — К., 1993. — С. 113.
3. *Шейко В. М.* Самовизначення людини в культурі // Вісн. Держ. акад. кер. кадрів культури та мистецтв. — К., 2000. — № 4. — С. 5–13.
4. *Нарис історії “просвіти”.* — Л.; Краків; Париж, 1993. — С. 8.
5. *Социальные отношения: проблемы, перспективы развития.* — К., 1993.
6. *Тишков В. А.* Очерки теории и политики этничности в России / РАН. Ин-т этнологии и антропологии. — М., 1997. — 462 с.
7. *Russel B.* Has Religion Made useful Contribution to Civilization? An Examination and a Criticism. — London: Watts&Co., 1930. — P. 56.
8. *Шейко В. М.* Історичні аспекти розвитку індустріальної цивілізації на шляху до інформаційного суспільства // Грані: Наук.-теорет. і громадсько-політ. альбом. — Д., 2000. — № 6. — С. 22–26.